

Setembre cultural | | Actualitzat el 26/09/2022 a les 18:59

Marina Garcés: «Quina alternativa hi ha a la seguretat com a resposta? Aquí és on estem fallant»

Entrevista a la filòsofa Marina Garcés, publicada originàriament a la revista 'Cooperació Catalana' | Garcés, que acaba de reeditar 'Un món comú' a Tigre de Paper i Bellaterra Edicions, reivindica la filosofia i les «maneres de pensar que no ens facin caure en la temptació de solucions fàcils»

Marina Garcés: «L'alternativa a la seguretat, en termes conceptuals, és la confiança. En quines formes d'acció política i col·lectiva, de vincle social, poden donar-nos més confiança que seguretat» | Sara Blázquez

Marina Garcés (Barcelona, 1973) és filòsofa i escriptora. Després de 15 anys com a professora a la Universitat de Saragossa, ara ho és de la Universitat Oberta de Catalunya. Autora de diverses publicacions, acaba de reeditar *Un món comú*, un clàssic de la seva obra on esbossa les bases del seu pensament filosòfic. Publicat per primer cop fa deu anys, ara el reediten Bellaterra Edicions i, per primer cop en català, Tigre de Paper, amb un pròleg de la mateixa autora que dialoga des del present amb el mateix llibre.

A què ens referim quan parlem d'«un món comú»?

Parlem sobretot d'una manera d'entendre'ns com a part d'un conjunt de relacions. Això vol dir que ser subjectes de les nostres vides, de les nostres accions, decisions, pensaments i voluntats, no és ser només un mateix, no és ser només un individu, sinó estar implicats, ser part d'aquestes relacions. Des d'aquesta idea de subjecte implicat en un món, un món comú ja no és un món únic,

en el sentit d'un mateix món per a tots, ni tampoc un món propi. Un món comú no és el mateix món per a tots, ni un món comú és només aquell pels que són com nosaltres. És un món que no és només nostre i necessites sempre una elaboració del vincle.

Més enllà del número rodó, dels deu anys, ara és un bon moment per revisar i revisitar *Un món comú?*

A vegades l'atzar de les dates funciona, perquè som una cultura decimal, i sembla que les dècades ens orienten. Però aquests deu anys coincideixen amb el que no sé si és un final, però sí almenys un punt d'inflexió del que ha sigut l'experiència de la pandèmia, per una banda. I per una altra, amb tot aquesta cruïlla de situacions que sembla que ens situen en una experiència constant de l'irresoluble. I encadenem crisi econòmica, crisi sanitària, una nova guerra a Europa i una situació climàtica i energètica que dia a dia es fa més perceptible com a problema no de futur sinó de present. Amb tot aquest present que ens instal·la en una experiència constant de la crisi i d'allò irresoluble, és interessant reprendre reflexions que sembla que vingui d'un passat, perquè ara qualsevol cosa que vingui d'abans de la pandèmia sembla que vingui de molt lluny. Però en canvi el que ens ajuda a veure és que els problemes ja eren els que són ara, que en tot cas s'han agreujat, intensificat, enfosquit. Hi ha preguntes, problemes i, per tant, desafiaments, que no són nous. Això és molt important. Perquè el que fan les crisis és trencar el temps. Fem servir expressions tipus «ara més que mai»... sembla que cap passat hagi estat com el nostre present, i això fa molt difícil d'imaginar el futur. I recompondre temporalitats més llargues. Veure que les qüestions que avui ens demanen respostes urgents també són part d'un temps històric en el qual podem intervenir, és important.

«Un món comú no és un món únic, en el sentit d'un mateix món per a tots, ni tampoc un món propi»

Dius en el pròleg d'aquesta edició: «El pensament crític deixa de ser crític quan la seva funció és de fer de comentarista d'un partit en què no s'hi juga». Fins a quin punt ens hem i podem implicar-nos, doncs, en el partit?

Aquest present d'irresolubles acumulats sembla que ens deixa en aquesta posició d'espectadors de la crisi. Espectadors o víctimes, que a vegades una figura i una altra comparteixen més coses del que sembla. Aquesta doble impotència, la de l'espectador i la de la víctima, són efecte d'aquesta interrupció del compromís, de l'acció, de la intervenció, quan la veiem massa lluny, o massa desproporcionada respecte al que podem fer. Interrompre aquesta relació passa per generar maneres per desplaçar la sensació d'estar atrapats en la impotència, que allò que passa ho fa en una pantalla. Girar la mirada, pensar que el món no és només allò que passa davant nostre, sinó que passa al costat, al darrere i entre nosaltres, ja ens fa canviar la mirada. I ens permet començar a mirar quantes d'aquestes coses que semblen tan lluny de nosaltres, són realitats que estan molt a prop, no només com a perill, sinó també com a possibilitat per a una experiència transformadora.

El llibre es publica per primera vegada el 2012, amb el 15M, de 2011, encara molt recent. Deu anys després ja res és igual, o sí que es manté prou caliu per a revifar la flama que aleshores semblava ben viva?

El que ens apropa i el que ens allunya dels esdeveniments de fa deu anys, és un canvi de tonalitat vital, existencial i també política i psicològica, fins i tot. Però no els problemes. Allò que es va expressar a les places en aquell moment és un magma d'assajos possibles d'una altra vida política, de forma no utòpica sinó concreta. Aquest anhel de reapropiació de l'experiència col·lectiva no s'ha resolt políticament, les formes de traducció política d'aquelles experiències han resultat

bastant fallides en totes direccions, i durament reprimides també. La pregunta és: com travessar els efectes d'aquesta repressió, com travessar els efectes de les crisis acumulades, quan les preguntes en el sentit teòric continuen sent les que necessitem tornar a fer nostres i tornar a pensar i assajar.

Marina Garcés: «Les cures han de ser allà on assagem les formes de vida possible, una vida més curosa, una vida més recíproca, no des de la guerra de tots contra tots, sinó des de la possibilitat d'una reciprocitat concreta» Foto: Sara Blázquez

Quin paper hi juga la por, a la qual tant s'ha apel·lat durant la pandèmia, però que també ens remet als processos de repressió viscuts els últims anys?

La pandèmia ha vingut a reforçar una dialèctica de la por que ja venia promoguda des d'altres maneres, des de la repressió policial a la precarització de la vida, amb un seguit de polítiques de pèrdua de drets, i de garanties polítiques i econòmiques en el nostre dia a dia. Per tant, repressió, precarització, pandèmia i horitzó de col·lapse, que prenen formes diverses, va confirmant un escenari on la por és la passió dominant. La por pot ser molt abstracta, o molt concreta. Des d'una por imprecisa, com els fantasmes que vèiem a la nit, a una por més concreta, com no poder pagar demà la factura de la llum. I quan connecta una por imprecisa amb un estat de por constant, amb pors molt concretes, que sabem anomenar, hi ha una connexió fatídica, perquè convertim el moment que vivim en un estat d'incertesa que no sabem definir. Aquest és l'estat anímic del nostre temps.

I com podem combatre aquesta por, com sortim d'aquest atzucac?

A la por s'hi pot respondre de dues maneres. Oferint, prometent, o fent veure que podem donar més seguretat, i això ho està fent molt bé la dreta i l'extrema dreta. No vol dir que la puguin donar, però la venen, com una manera de situar-se en una societat cada vegada més fragmentada, on

cadascú pugna per preservar els seus privilegis relatius. No és casualitat que Marine Le Pen fes tota la campanya basant-se ja no en criteris de raça i identitat, sinó en defensa del poder adquisitiu dels francesos, perquè és aquí on es concreta aquesta dialèctica entra la por, a no poder pagar la gasolina, i la política que pot donar més seguretat. Podríem parlar de fronteres, de policia, de polítiques antimigratòries, etc. Quina alternativa hi ha a la seguretat com a resposta? Aquí és on estem fallant. Ja va passar en el 2001, amb l'atemptat a les Torres Bessones i es va posar en marxa tota aquesta etapa de guerra global contra el terrorisme, amb el tancament de fronteres, les conseqüències sobre les polítiques migratòries i de seguretat, etc., ja vam reflexionar des dels moviments socials que no estàvem trobant alternativa a la dialèctica de la seguretat-inseguretat, i ara està passant. O no ha deixat de passar, amb la crisi econòmica, i ara amb la crisi sanitària s'ha intensificat. L'alternativa a la seguretat, en termes conceptuals, és la confiança. En quines formes d'acció política i col·lectiva, de vincle social, poden donar-nos més confiança que seguretat. Ara bé, la desproporció de forces és tan gran, que costa molt treballar a favor de la confiança.

«La pandèmia ha vingut a reforçar una dialèctica de la por que ja venia promoguda des d'altres maneres»

Abans parlaves del món comú contraposat al món únic i al món propi. El pas del jo al nosaltres, posant èmfasi en l'organització col·lectiva, ja seria un gran pas. Però també hi ha qui pot reinterpretar aquest «nosaltres» com un tancament en la comunitat pròpia, donant com a fruit un resultat igualment exclouent?

Això també és un canvi respecte fa deu anys, o fins i tot abans, que l'individu com a protagonista de la vida social, era posat en el centre. Perquè hi havia unes expectatives de riquesa i d'autoreproducció de la vida des de l'individu, fins i tot amb una mercantilització de la vida individual, que els supermercats treien productes per als singles, pròpia de societats amb molts recursos. Amb les diferents crisis que hem anat travessant, l'individu s'ha fet més fràgil, de fet avui l'individu no té garantit poder pagar el lloguer sol encara que tingui una feina mínimament digna. Per tant, l'estatus de l'individu com a unitat de mobilització i de legitimació a la societat, està en crisi, està fragilitzada, està precaritzada. Aleshores, què torna? El grup com a resposta a aquestes fragilitats. I el grup pot ser de molts tipus. La família orgànica com a lloc de suport mutu, però també de reconstrucció dels nostres vincles, afectes, maneres d'estimar, maneres de viure, maneres de comprar un pis, etc. Però també el grup identitari, el grup protector, i alhora defensiu, d'aquesta vida. Per tant, tornen formes molt orgàniques o molt identitàries, d'admetre'ns com a part d'un nosaltres. I això de nou l'extrema dreta i la dreta no tan extrema ho entenen molt bé, i mobilitzen. Des d'altres àmbits costa molt de pensar i de nou caure en aquesta lògica defensiva dels nosaltres. Exposar-se a ser junts aquest món comú, allò que no som només nosaltres entre els nostres és més difícil en temps de proteccionisme col·lectiu, on estar amb altres és només per defensar allò propi.

Una altra cita del pròleg: «Les cures i el suport mutu no poden ser solament pràctiques de reparació. Si formen part de la vida, han de ser també expressió del desig. Ens estem oblidant de desitjar. Estem deixant d'imaginar». Cures, suport mutu, desig, imaginar... semblen conceptes propis d'un món més utòpic que real i, en canvi, aquí estan, per defensar-los i fer-nos-els nostres, no?

Absolutament. De fet, tant les cures com el suport mutu són pràctiques que històricament han estat la base de concepcions polítiques i revolucionàries de la transformació social. Basades precisament en no canviarem la política si no canviem la quotidianitat, si no transformem el dia a dia. Des de l'anarquisme al feminisme, des de molts dels corrents que pensen la política com allò que fem quotidianament, com a condició per poder canviar el que fem en altres instàncies més institucionals, aquestes pràctiques són fonamentals. Sí que en aquest pròleg llenço l'alerta que queden

reconduïdes a un espai d'autoreparació. Les cures com allà on reparam els danys que ens ocasiona aquesta societat repressora, precaritzadora, tòxica. No poden ser només això. Han de ser precisament allà on assagem les formes de vida possible, una vida més curosa, una vida més recíproca, no des de la guerra de tots contra tots, sinó des de la possibilitat d'una reciprocitat concreta. Això en aquests moments està bastant lluny de l'imaginari col·lectiu. I per això faig aquesta crida al desig i a la imaginació, no com a paraules boniques, sinó realment perquè no podrem viure només defensant-nos del mal del món. El sofriment hi és, els perills hi són, i precisament en els límits que marquen totes aquestes relacions hi apareix sempre el desig de viure d'una altra manera. Si no, no faríem res, només sobreviuríem.

«El que ens allunya dels esdeveniments de fa deu anys, és un canvi de tonalitat vital, existencial i també política i psicològica, fins i tot. Però no els problemes»

Des del cooperativisme s'està parlant també cada vegada més del concepte d'«economia per la vida». Posar la vida al centre i no el capital. Com emmarquem aquest desig en tot el que estem parlant, en aquest «món comú»?

Precisament és on porta el que dèiem. Si estem parlant d'alguna cosa més que sobreviure a temps difícils, incerts i perillosos, és que estem donant valor a una cosa. A què estem donant valor quan diem que no es tracta de veure només com ens en sortim sinó de com volem viure. En aquesta pregunta és on s'obre tot l'espai d'una ètica concreta, d'una política compromesa i un desig d'una vida bona. Conceptes antics i moderns que sempre ens acompanyaran. Aleshores, la cosa és allò que no està resolt, com viure-ho no només com un perill sinó precisament com una condició perquè aquest desig d'una vida digna pugui prendre formes concretes en els nostres contextos de vida actuals, i per tant en els nostres imaginaris de futur.

A l'economia social i cooperativa també ens fem un fart d'anar repetint que cooperem i no competim. Fins a quin punt és possible, i s'està donant ja no només en l'economia i en el treball, sinó també de la vida, que la cooperació ja forma part d'aquell nosaltres que dèiem?

En una cultura tan dicotòmica, acostumem a oposar competència i cooperació, i després hi ha totes aquestes lectures de la biologia, de si som més darwinistes o més kropotkinians. Però la dualitat entre competència i col·laboració el capitalisme actual l'ha entès molt bé. Avui dia estem en un capitalisme que està competint col·laborativament. O en el camp de la pedagogia, han entrat molt fortament a les escoles projectes de col·laboració entre els estudiants, que tenen molt poc d'emancipador, que el que fan és col·laborar per competir millor. Per això hem d'anar una mica amb compte. Perquè prenem com a valors bons cooperar i col·laborar, però l'empresa ja ha fet que la col·laboració fos el seu motor principal, no només la competitivitat. És el que dèiem abans, que un de sol ja no té capacitat per subsistir en aquest món global. Cal una tensió política interna: què vol dir cooperar, què vol dir col·laborar, en relació a què, i a qui. Per aguantar millor una empresa o una economia, o per canviar aquesta empresa i aquesta economia? Aquí tenim un tema molt espinós d'entrar-hi, i molt ambivalent.

En un moment com l'actual, és més necessària que mai la filosofia? Ja estem en aquell «més que mai», eh...

Més que mai; com sempre, jo diria. La impotència que genera que tot allò que ens enfrontem és irresoluble i que està massa lluny del que podem arribar a fer, que també vol dir a pensar-ho,

necessita maneres de pensar que no ens facin caure en la temptació de solucions fàcils, que és el que dona avui el solucionisme, però també en termes polítics, el populisme o totes aquestes figures que ens diuen que tenen la solució fàcil, que descansem, que ja podrem sortir d'allò problemàtic. La filosofia a vegades sembla que es recrea en els problemes i no ofereix solucions. Però és que precisament elaborar bé els problemes és l'única manera de trobar bones solucions. En aquest sentit, no la filosofia per ella mateixa, sinó aquesta manera filosòfica d'abordar les qüestions problemàtiques del nostre temps sí que en aquests moments no és només molt necessària sinó molt útil i efectiva.

[Entrevista publicada originàriament a la revista Cooperació Catalana]